

Pax Christi – actief geweldloos

Wat betekent de brute en massale overval op een zelfstandige staat als Oekraïne voor de bezinning binnen de wereldwijde katholieke vredesbeweging Pax Christi International? Jan Peters schetst hoe de beweging zich baseerde op de levenshouding van Jezus, maar inzake Oekraïne toch het recht op zelfverdediging erkend heeft evenals de verantwoordelijkheid van een regering om eigen burgers te beschermen. De begrippen 'actieve geweldloosheid' en 'rechtvaardige vrede' kunnen blijvend zicht geven op een vreedzame toekomst voor de volkeren in het oosten van Europa, evenals in andere conflicthaarden in de wereld.

Voor niet-gouvernementele organisaties die zich richten op de bevordering van vrede en op de theologische of filosofische onderbouwing van hun werk, was de inval in Oekraïne meer dan een schok: het maakte de noodzaak tot reflectie concreet en acuut. Deelname aan het publieke debat, dat soms in Europa wat op de achtergrond was geraakt, werd een prioriteit. Het maakte ook dat meningsverschillen binnen en tussen vredesbewegingen aan het licht kwamen en hernieuwde discussies vergden.

In dit artikel richt ik mij op de wereldwijde katholieke vredesbeweging Pax Christi International, in het vervolg aangeduid als Pax Christi. Wat betekent een dergelijke brute en massale overval op een zelfstandige staat voor de bezinning binnen deze beweging, die de Vrede van Christus prominent in haar vaandel voert? Temeer als die agressie ook nog kerkelijk gesteund en gemotiveerd blijkt te worden? Wat is de rol van verschillende kerken in dit conflict en hoe is de theologische reflectie over

'vrede' hierdoor beïnvloed? En ziet Pax Christi een alternatief voor de huidige strijd en de groeiende wapenwedloop?

De actuele discussie kent een voorgeschiedenis, waarin steeds duidelijker het ideaal van de 'actieve geweldloosheid' centraal kwam te staan. En het is juist dit begrip dat in de huidige discussies binnen Pax Christi een fundamentele rol speelt.

Oekraïne en Pax Christi na 2014

Het was in april 2016, twee jaar na de annexatie van de Krim door Rusland, dat Pax Christi in Rome een congres hield onder de titel 'Geweldloosheid en rechtvaardige vrede' (Non-violence and Just Peace Conference, 2016). Het was een gezamenlijk initiatief met de Pauselijke Raad voor Gerechtigheid en Vrede (Justitia et Pax) in het Vaticaan, gesteund door organisaties van vrouwelijke en mannelijke ordes en congregaties.

Als ik de stukken nu teruglees, word ik weer geconfronteerd met de brandhaarden van die

THEMA

tijd, Colombia, Soedan, de opkomst van de Islamitische Staat en een terugblik op de oorlog in het voormalige Joegoslavië. Opvallend is dat de situatie in Oekraïne, de annexatie van de Krim en de strijd tegen de rebellen in het oosten van het land, niet aan de orde kwam. We zagen het kennelijk niet als het voorspel voor de actuele oorlog. Toch was het dat wel.

Oekraïne 2014-2022: de rol van de kerken

Na de periode van bloedige demonstraties (de zogenaamde Maidan-demonstraties) in 2013 en 2014 werd de pro-Russische regering in Kiev vervangen door een pro-Europese. Dit leidde direct tot een afscheidingsbeweging in de Krim en het oosten van het land, allebei gebieden die zich traditioneel meer met Rusland verbonden voelden.

Ondanks een wapenstilstand en een poging tot een vredesovereenkomst verhevigde de strijd, ook door de openlijke steun van Rusland aan de separatisten. Uiteindelijk leidde deze strijd tot 14.000 slachtoffers in de periode tot 2022.

Ook de Orthodoxe Kerk speelde een rol in dit conflict, waarin de officiële regering van Oekraïne steeds meer tegenover Rusland kwam te staan. Oekraïne telt ongeveer 25 miljoen 'orthodoxe' gelovigen en een groot aantal priesters, die allen vielen onder het patriarchaat van Moskou. Daarmee was deze kerk een zeer belangrijk onderdeel van het patriarchaat van Moskou en zijn patriarch Kirill. De inmeniging van Rusland in het oosten van Oekraïne zette echter kwaad bloed bij een groot gedeelte van Kirills gelovigen in het land. Zij beraadden zich op een meer zelfstandige positie en in 2019 werd de Oekraïense Orthodoxe Kerk door

Bartholomeus I (de Oecumenisch Patriarch van Constantinopel) erkend als zelfstandige kerk, los van het patriarchaat van Moskou.

Vanzelfsprekend werd deze *move* niet erkend door Moskou. Een splitsing in de Oekraïense kerk was onvermijdelijk: op het moment rekent 58 procent van de orthodoxe gelovigen zich tot deze zelfstandige Oekraïense kerk, terwijl 25 procent trouw blijft aan Moskou. Veel gelovigen laat deze kerkstrijd echter koud en ze noemen zich gewoon 'orthodox'. Dat de regering van Oekraïne de eigen Oekraïense Kerk een warm hart toedraagt spreekt bijna vanzelf. Even vanzelfsprekend is het, dat Kirill sindsdien droomt over de terugkeer van deze gelovigen in de moederschoot van Moskou. Niet alleen politiek, maar ook religieus betekende de situatie in Oekraïne een kruisvat, hetgeen echter ook door de aanwezigheid in de conferentie in Rome niet in zijn totale omvang werd onderkend (Nonviolence and Just Peace Conference 2016).

Paus Franciscus en Pax Christi: 'actieve geweldloosheid' (2016)

In zijn lange brief aan de deelnemers van de conferentie schrijft paus Franciscus onder meer:

In onze complexe en gewelddadige wereld is het een formidabele opgave om te werken aan vrede door het beginsel van geweldloosheid te leven. ... De praktijk van de dialoog is moeilijk. We moeten bereid zijn te luisteren. We mogen niet voetstoots aannemen dat de anderen het verkeerd hebben. We moeten daarentegen onze verschillen accepteren en trouw blijven aan onze standpunten; we moeten het algemene goed (*bonum commune*) zoeken; en als we eenmaal overeenstemming hebben bereikt, moeten we die met alle kracht vasthouden. (Paus Franciscus 2016)

Dit idee van geweldloosheid wordt door de conferentie verder uitgewerkt. Ze bracht uiteindelijk een 'Oproep aan de Katholieke Kerk' uit.

De tijd is gekomen voor onze Kerk om een levende getuige te zijn en te investeren in het bevorderen van een spiritualiteit en een praktijk van actieve geweldloosheid en in het trainen van onze katholieke gemeenschappen en de kerkelijke leiders in effectieve praktijken van geweldloosheid. Hierin is Jezus ons voorbeeld.

(Nonviolence and Just Peace Conference 2016)

De conferentie riep op om actieve geweldloosheid niet alleen tot een centraal item te maken in alle gremia van de kerk, maar dit ook te delen met andersgelovigen en met de hele wereld. Ze riep ook op om niet langer te spreken over de 'theorie van de rechtvaardige oorlog', omdat deze vooral misbruikt is om oorlogen te rechtvaardigen, maar om zich in te zetten voor een einde aan alle oorlogen en speciaal voor afschaffing van atombewapening.

Om het beginsel van deze vorm van actieve geweldloosheid verder uit te diepen startte Pax Christi een breed gedragen en gefinancierd programma Catholic Nonviolence Initiative (CNI), dat een veelheid van publicaties uitbracht, lokale discussies en fora organiseerde en de praktijk van deze actieve geweldloosheid ondersteunde, vooral ook in Afrika.

Dat paus Franciscus op 1 januari 2017 zijn jaarlijkse vredesbrief wijdde aan het begrip 'actieve geweldloosheid' betekende een sterke stimulans voor dit proces. De paus schrijft onder meer:

Actieve geweldloosheid is voortaan het referentiekader bij uitstek om vrede op te bouwen in eigen omgeving en op wereldniveau.

(Paus Franciscus 2017)

Actieve geweldloosheid: herbezinning door Pax Christi in 2022

Wat houdt die actieve geweldloosheid in? Het hierboven genoemde programma Catholic Nonviolence Initiative heeft deze gedefinieerd als:

De kracht van liefde in actie, die geweld weerstaat en ontwapent, de menselijke waardigheid in het licht zet, verzoening, gerechtigheid en vrede bevordert en dit alles met geweldloze middelen. (Pax Christi International & Catholic Nonviolence Initiative 2023)

Dit is verder uitgewerkt op de vier terreinen van spiritualiteit, ethiek, levenswijze en maatschappelijke veranderingsmethode. De afgelopen jaren heeft dit geresulteerd in een veelheid van publicaties op deze verschillende terreinen. Dit ideaal van actieve geweldloosheid is door Pax Christi de afgelopen jaren omarmd als de basis voor de vredesspiritualiteit en voor veel van de door externe donateurs gefinancierde activiteiten.

Om dit verder uit te diepen en te concretiseren werd in de eerste week van december 2022 opnieuw samen met het Vaticaan in Rome een conferentie georganiseerd, ditmaal rond uitspraken van paus Franciscus over actieve geweldloosheid, tegen de achtergrond van de vredescyclus van Paus Johannes XXIII, *Pacem in Terris*, die zestig jaar eerder verscheen. Het motto van de conferentie was: 'Pope Francis, Nonviolence and the Fullness of Pacem in Terris'. In tegenstelling tot de bijeen-

komst in 2016, hing nu de situatie in Oekraïne wel als een donderwolk boven de werkzaamheden van de conferentie.

De deelnemers kwamen uit 28 landen, de sprekers uit Latijns-Amerika, Afrika, Zuid-Azië, Oost-Europa en het Midden-Oosten. De conferentie maakte zichtbaar hoe het zwaartepunt van Pax Christi momenteel – vanuit haar

> Het recht op zelfverdediging werd door de grote meerderheid erkend en evenzeer de verantwoordelijkheid van de regering om de eigen burgers te beschermen.

West-Europese oorsprong – verschuift naar het zuidelijk halfrond, ingebed in en gedragen door lokale culturen. Zoals in 2016 leidde ook deze conferentie tot een 'Appeal to the Catholic Church' (Pax Christi International & Catholic Nonviolence Initiative 2023).

De inval in Oekraïne: actieve geweldloosheid door de bevolking

Als actieve geweldloosheid zo centraal staat bij Pax Christi, hoe dan te reageren op de Russische invasie? Natuurlijk allereerst door verwerping van deze agressie en het benadrukken van de mogelijkheden van actieve geweldloosheid, ook daar en nu.

Eli McCarthy, docent Theologie en Justice and Peace Studies aan de Georgetown University in Washington DC en lid van de stuurgroep van het CNI-programma, beschrijft activiteiten gedurende het eerste jaar na de inval om in Oekraïne zelf een plek te geven aan actieve geweldloosheid in de beheersing van het conflict. Nog kort voor de inval, op 22 februari 2022,

had hij in het tijdschrift *America* van de Amerikaanse jezuïeten een artikel gepubliceerd over 'Tien manieren om een vernietigende oorlog in Oekraïne te voorkomen' (McCarthy 2022). Uit de aanhef van dit artikel:

Toen de crisis in Oekraïne versnelde, hebben president Biden en andere leiders verstandig gehandeld door de diplomatieke inspanningen voort te zetten. Maar leiders in de Verenigde Staten en Rusland, waaronder Vladimir Poetin en de heer Biden, laten het conflict in Oost-Europa te vaak escaleren door militaire inzet, waarbij ze tegenstanders soms ontmenselijken en hun eigen bevolking oproepen tot 'een rechtvaardige oorlog'. Nu is er nog tijd om creatief te denken over mogelijkheden om een humanitaire en milieucatastrofe te voorkomen.

McCarthy pleit hier voor een overstap van de 'rechtvaardige oorlog' naar een 'rechtvaardige vrede'. Deze begint met het vaststellen van de diepere oorzaken van een conflict en de werkelijke behoeften van de beide partijen.

Dit artikel schreef hij dus vóór de invasie. Twee dagen na het verschijnen van zijn artikel was het ook voor hem een grote vraag wat er na deze invasie nog te doen viel. Een jaar later kijkt hij terug op de voorbije periode (McCarthy 2023):

Wat kon iemand van ons nog doen toen de Russische invasie plaatsvond? In overleg met katholieke partners gaven we gehoor aan de oproep van de burgemeester van Kiev om religieuze leiders naar de stad te sturen. We organiseerden een interreligieuze Just Peace-delegatie op 24 en 25 mei 2022. Naar het voorbeeld van paus Franciscus was deze delegatie samengesteld uit zeventien religieuze leiders uit moslim-, joodse en christe-

lijke gemeenschappen in Europa en de Verenigde Staten. Na deze delegatie faciliteerde een deelnemer uit het Verenigd Koninkrijk de komst van 1.000 Oekraïense jongeren. Sommige delegatiepartners leidden op 28 en 29 juni een vredeskaravaan van 50 personen in Odessa. Sommigen van hen bleven tijdens de bombardementen bij Oekraïners in Mykolaiv. Op 11 juli vond in Kiev een vredesmars van 150 personen plaats. Van 1 tot 5 augustus kwam een delegatie van de Wereldraad van Kerken naar Kiev. En sindsdien is het bezoek van geloofsdelegaties doorgegaan.

McCarthy beschrijft hoe hij later dat jaar opnieuw naar Oekraïne is gegaan om vooraanstaande Oekraïense geweldloze activisten en vredesopbouwers te ontmoeten. Hun verhalen troffen hem diep: boeren die weigerden graan te verkopen aan Russische soldaten, brandweerkorpsen die weigerden zich aan te sluiten bij Russische bezetters, alternatieve bestuursvormen die in het leven werden geroepen. In een rapport van het Internationale Catalaanse Vredesinstituut van oktober 2022 werden tussen 24 februari en 30 juni 2022 ten minste 235 van deze geweldloze verzetsacties in Oekraïne geïdentificeerd. McCarthy (2023) vat samen:

Zij stelden vast dat geweldloos verzet: 1) enkele van de militaire en politieke langetermijndoelstellingen van de Russische autoriteiten heeft belemmerd, zoals de institutionalisering van de militaire bezetting en repressie in de bezette gebieden; 2) veel burgers heeft beschermd; 3) het Russische verhaal heeft ondermijnd; 4) de veerkracht van de gemeenschap heeft vergroot; 5) het lokale bestuur heeft versterkt, en 6) sociale cohesie heeft opgebouwd.

Militaire escalatie

Tegelijkertijd escaleerde de strijd, groeide het militaire verzet van het Oekraïense leger en besloten westerse landen tot grote wapenleveranties. Hoe is er binnen Pax Christi hierop gereageerd?

Er lag geen standpunt van Pax Christi behalve het afwijzen van de oorlog en het dringend beroep op actieve geweldloosheid en 'rechtvaardige vrede'. Een kleine minderheid van de achterban van Pax Christi in de nationale afdelingen had zich een tegenstander getoond van elk gebruik van geweld, zelfs als dat om zelfverdediging ging, met een beroep op de levenshouding van Jezus zelf. Maar het recht op zelfverdediging werd door de grote meerderheid erkend en evenzeer de 'responsibility to protect', de verantwoordelijkheid van de regering om de eigen burgers te beschermen. Maar wat betekende dat in de praktijk? Tot hoever kun je daarin meegaan?

De meningen waren verdeeld, zeker in een wereldwijde organisatie, waar sommigen deze oorlog vooral zien als een Europese aangelegenheid en aandacht vragen voor de grote conflicten en dreigingen binnen de eigen regio. Maar ook binnen Europa liepen de meningen uiteen over de politieke keuzes die gemaakt werden. Pax Christi Duitsland heeft jarenlang actief gestreden en gedemonstreerd tegen de wapenindustrie in eigen land. En hoe nu te reageren op de grote ommezwaai van hun eigen regering? Nu voor sommigen het investeren in de wapenindustrie een vredesinitiatief lijkt te zijn geworden?

De rol van het christelijk geloof

En dan is Pax Christi bovendien een *christelijke* vredesorganisatie. Welke rol speelt de geloofs-

overtuiging in de keuzes die door de christelijke kerken gemaakt worden?

Voor de top van de Russisch-Orthodoxe Kerk was het duidelijk. In de lange redevoering, waarin Poetin de inval in Oekraïne aankondigt en rechtvaardigt, noemt hij als een van zijn argumenten, dat de kerk in Oekraïne die trouw is gebleven aan Moskou door de Oekraïense regering werd onderdrukt en dat ook zij 'bevrijd' moest worden. Daarmee voegt hij een religieuze spanning toe aan de toch al explosieve politieke situatie:

'Kiev gaat door met het voorbereiden van een hardhandig optreden tegen de Oekraïense orthodoxe kerk van het patriarchaat van Moskou', bevoerde hij. 'De Oekraïense autoriteiten hebben op cynische wijze de tragedie van de splitsing binnen de orthodoxe kerk misbruikt als een instrument van staatsbeleid'.

Patriarch Kirill van zijn kant geeft het leger een speciale Maria-icoon mee ter ondersteuning van en zegen over deze heilige strijd. In enkele preken steunt hij het besluit van Poetin expliciet en beschrijft hij de inval als een strijd tegen 'de macht van het kwaad' en als een 'hereniging van twee broedervolken' (Bles 2022, 42-43). Landen die aan het Oekraïense volk de middelen bezorgen om zich te verdedigen worden door hem veroordeeld, omdat zij in zijn ogen de oorlog enkel verlengen.

Ook paus Franciscus heeft hiermee geworsteld. Lang heeft hij gezwegen, voorzichtig in zijn uitspraken, waarschijnlijk in de hoop dat hij het gesprek met Kirill weer zou kunnen hernemen en gezamenlijk tot een voorstel voor een oplossing kon komen. Een hard verwijt in de richting van Poetin bleef dan ook lang uit.

Pas toen het duidelijk was dat de diplomatieke stappen niet mogelijk waren, kon hij zich positief uiten over deze militaire steun aan Oekraïne. Tegelijk is het duidelijk dat hij gericht blijft op alle conflicten, oorlogen en dreigingen in onze wereld: zijn blikrichting is niet Europees maar mondiaal.

Ook de Algemene Vergadering van de Wereldraad van Kerken in Karlsruhe in september 2022 bleek uiterst voorzichtig tegenover de grote delegatie uit de Russisch-Orthodoxe Kerk. Ook hier speelde de hoop mee op een positieve rol in het conflict zolang een harde positiebepaling uitblijft. Anderzijds is de mening van de christelijke kerken in het zuiden van onze wereld op andere problemen gericht en soms ook gekant tegen de grote invloed van de westerse landen in het noorden en organisaties als de NAVO.

Publieke standpuntbepaling

Na een jaar van uitzichtloze oorlog en intensieve interne discussie achtte het Algemeen Bestuur van Pax Christi het van groot belang met een gezamenlijke wereldwijd gedragen positie naar buiten te komen, als een impuls naar haar leden en een bijdrage aan het politieke en maatschappelijke debat. Bij de interne discussies over eerste versies van een document kwamen er reacties die in het licht van het voorgaande niet echt verwondering zullen oproepen.

- Is de verklaring niet te 'westers', te 'Europees'? We zouden toch op zijn minst ook andere grote wereldproblemen moeten noemen, die elders een grotere impact hebben: de situatie in Myanmar, de groeiende dreiging van China, de situatie in het Midden-Oosten – van Jemen tot Palestina –, in Zuid-Soedan, Oost-Congo, Nicaragua ...

- Wees voorzichtig met het noemen van namen, zoals die van Poetin of patriarch Kirill: breek niet nodeloos bruggen af die je later nodig kunt hebben om tot verzoening te komen. Bovendien gaat het toch niet alleen over deze concrete personen, ook al zijn ze in feite het gezicht van een bredere tendens.
- En de Russisch-Orthodoxe Kerk? Wees voorzichtig, het zijn ook christenen en zorg dat je niet in een reactie op het leiderschap de hele geloofsgemeenschap lijkt te veroordelen. Bovendien zouden we de reactie vanuit deze kerk (en andere kerken) tegen de kerkelijke opvattingen in het Westen toch serieus moeten meewegen.
- Zouden we niet op de eerste plaats moeten pleiten voor onderhandelingen zonder condities vooraf met als enige doel het zo snel mogelijk bereiken van een wapenstilstand en vrede? Het is een geluid dat we ook in ons eigen land hebben gehoord, ook vanuit sommige kerken en vanuit Kerk en Vrede.

Gelukkig is er uiteindelijk een tekst gekomen die gedragen wordt door het voltallige bestuur van Pax Christi, met leden uit de verschillende continenten (Pax Christi International 2023). Wat staat er uiteindelijk in deze verklaring?

- Natuurlijk roept Pax Christi op tot gebed en tot zorg voor de slachtoffers. En even vanzelfsprekend wordt het ideaal van actieve geweldloosheid sterk benadrukt:

Door onvoldoende investeringen in het ontwikkelen en opschalen van bewezen effectieve niet-gewelddadige verdedigingsstrategieën, met inbegrip van civiele verdediging, is de indruk ontstaan dat zelfverdediging altijd gewapend is.

Veel Oekraïners laten echter duidelijk en met grote moed zien dat geweldloze verdediging zeer effectief kan zijn en veel gemakkelijker beschikbaar zou kunnen zijn met aanzienlijke investeringen in middelen, opleiding en onderzoek. Pax Christi International roept de internationale gemeenschap op te investeren in de ontwikkeling van geweldloze strategieën voor verdediging en rechtvaardige vrede.

- Er moeten snel onderhandelingen komen op instigatie vanuit de internationale gemeenschap. Hoe moeilijk ook, moeten die leiden tot herstel van de integriteit van Oekraïne. Ook in een vredesverdrag kun je de agressor niet belonen.

Het internationaal recht geeft elke soevereine natie het recht op zelfverdediging. In een wereld met zeer destructieve wapens kan gewapende zelfverdediging echter een escalatie tot gevolg hebben die zelfs tot een kernoorlog kan leiden.

Daarom doet Pax Christi een dringend beroep op de internationale gemeenschap om onmiddellijk diplomatieke initiatieven mogelijk te maken om de internationale orde en de territoriale integriteit van Oekraïne te herstellen. Ze pleit voor directe onderhandelingen, op neutraal terrein, en met een voor beide partijen aanvaardbare bemiddelaar.

- Er moeten voor een veilige toekomst structuren worden gevonden waarin de veiligheid van alle volkeren in de regio kan worden gegarandeerd.
- Rusland moet, net als Wit-Rusland en Oekraïne, worden opgenomen in een breder veiligheidsconcept dat gebaseerd is op het

opbouwen van vertrouwen en collectieve veiligheid, georiënteerd op een kader van rechtvaardige vrede.

- In dit verband pleit Pax Christi ook voor de deelname van vrouwen in de processen die geweld moeten voorkomen, voor hulp verlenen aan slachtoffers en het garanderen van een duurzame vrede.
- Ook de mondiale context wordt benadrukt door op te roepen tot ondertekening van het VN-verdrag tegen de kernwapens. En:

Wij zijn ons er pijnlijk van bewust dat oorlog niet beperkt blijft tot Oekraïne; dat geweld endemisch is in vele uithoeken van de wereld; dat een nieuwe logica van vrede en geweldloosheid dringend nodig is.

- Dit alles is gericht op het uiteindelijke ideaal van verzoening tussen de bevolkingen:

De behoefte aan vredesprocessen van mens tot mens waarbij een dialoog tussen het Oekraïense en Russische volk, inclusief vrouwen en jongeren, wordt gevoerd, is belangrijk voor de preventie en transformatie van gewelddadige conflicten.

Verdere activiteiten van Pax Christi

De verklaring is een belangrijke stap, naar het eigen netwerk en hopelijk ook met invloed op de meningsvorming en activiteiten in de bredere buitenwereld. Maar wat kan Pax Christi concreet aan activiteiten ontwikkelen?

Vanuit haar status en positie bij de Verenigde Naties en de Europese Unie, bij individuele staten en politieke samenwerkingsverbanden zet ze zich via haar daar werkzame contactpersonen in om haar visie en ideaal onder de aandacht te brengen. De intensieve contacten

met verantwoordelijken binnen het Vaticaan en binnen de besturen van ordes en congregaties in Rome vormen een dankbaar gebruikt kanaal, zoals ze ook voor het CNI-programma vruchtbaar zijn geweest.

Publieke acties zijn vaak een instrument om een breder publiek te bereiken. Op 24 februari 2023, de 'verjaardag' van de inval, waren er demonstraties in 24 Duitse steden, onder het motto: 'Stoppt das Töten!' Vergelijkbare acties waren er in diverse andere landen en in Nederland ook door de zogeheten 'ambassades van vrede': lokale vredesgroepen die in verbinding staan met PAX en Pax Christi Nederland. Voor zover het nog mogelijk is wordt steun verleend aan vredesbewegingen in Rusland waarmee Pax Christi een samenwerkingsrelatie heeft, zeker nu deze zo in de verdrukking zijn geraakt.

Conclusie

Het was niet gemakkelijk voor Pax Christi, juist als mondiale beweging, om een breed gedragen middenpositie te vinden tussen de militaristische optie enerzijds en een absoluut pacifisme anderzijds. Het zijn de begrippen 'actieve geweldloosheid' en 'rechtvaardige vrede', die naar haar oordeel recht doen aan de christelijke inspiratie en zicht kunnen geven op een vreedzame toekomst voor de volkeren in het Oosten van Europa en in andere conflict-haarden in de wereld. <

De belofte van geweldloosheid

Inmiddels propageert CNI wereldwijd het gebruik van de 'Belofte van geweldloosheid' (z.d.). Hiermee komt Pax Christi terug bij het belang van het gebed en de inzet van elke gelovige, ook in de eigen leefomgeving.

'De gewelddadigheid in mijn eigen hart erkennend, maar vertrouwend op de goedheid en barmhartigheid van God, beloof ik een jaar lang de geweldloosheid van Jezus in praktijk te brengen, die hij ons in de Bergrede heeft geleerd:

Zalig zijn de vredestichters, want zij zullen zonen en dochters van God genoemd worden... U hebt geleerd hoe er gezegd is: 'U moet uw naaste liefhebben en uw vijand haten'; maar ik zeg u: Heb uw vijanden lief en bid voor hen die u vervolgen. Zo zult u dochters en zonen van uw Schepper in de hemel zijn.

Ik beloof dat ik de liefde en het voorbeeld van Jezus in mijn leven zal uitdragen:

- door te streven naar vrede in mijzelf en een vredestichter te zijn in mijn dagelijks leven;
- door te weigeren wraak te nemen op provocaties en geweld; door te volharden in geweldloosheid van tong en hart;
- door gewetensvol en eenvoudig te leven, zodat ik anderen de middelen om te leven niet ontnem;
- door mij actief te verzetten tegen het kwaad en geweldloos te werken aan de afschaffing van oorlog en de oorzaken ervan in mijn eigen hart en op aarde.

God, ik vertrouw op Uw ondersteunende liefde en ik geloof, dat – zoals U mij de genade en het verlangen gaf om dit aan te bieden – U ook overvloedige genade zult schenken om het te volbrengen.'

Bron: <https://nonviolencejustpeace.net/resources/vow-of-nonviolence/>

Literatuur

- Berger, R.M., Butigan, K., Coode, J., Dennis, M. (Eds) (2020). *Advancing Nonviolence and Just Peace in the Church and the World*. Brussel: Pax Christi International.
- Bles, N. (2022). *Oekraïne. Hoop op de zuil van de vrijheid*. Soesterberg: Aspekt.
- Dennis, M. (2018). *Choosing Peace: The Catholic Church Returns to Gospel Nonviolence*. New York: Orbis Books.
- Dennis, M. & Butigan, K. (2022). *The prophecy of nonviolence: hope for the future*. https://nonviolencejustpeace.net/wp-content/uploads/2022/11/The-Prophecy-of-Nonviolence_ENG-V2.pdf.
- McCarthy, E. (2022). *10 ways to avoid a devastating war in Ukraine*. <https://www.americamagazine.org/politics-society/2022/02/22/just-peace-approach-ukraine-russia-242441>.
- McCarthy, E. (2023). *War in Ukraine: Christian accompaniment and turning to diplomacy*. <https://williamtemplefoundation.org.uk/war-in-ukraine/>.
- Nonviolence and Just Peace Conference (2016). <https://nonviolencejustpeace.net/2016/05/17/an-appeal-to-the-catholic-church-to-re-commit-to-the-centrality-of-gospel-nonviolence/>.
- Paus Franciscus (2016). Message from the Holy Father. https://www.vatican.va/content/francesco/en/messages/pont-messages/2016/documents/papa-francesco_20160406_messaggio-non-violenza-pace-giusta.html.
- Paus Franciscus (2017). *Geweldloosheid: een stijl van vredespolitiek*. Vredesboodschap-paus-Franciscus-1-januari-2017-Nederlandse-vertaling-def.pdf (rkkerk.nl).
- Pax Christi International & Catholic Nonviolence Initiative (2023). *Pope Francis. Nonviolence and the Fullness of Pacem in Terris*. <https://nonviolencejustpeace.net/wp-content/uploads/2023/02/CNI-Conference-Report-for-Pope-Francis.pdf>.
- Pax Christi International (2023). *Statement on the first anniversary of the war in Ukraine*. <https://paxchristi.net/2023/02/21/statement-on-the-first-anniversary-of-the-war-in-ukraine/>.

